

Pomáhat nejslabším

„Fredy dbal vždycky na to, abychom my děti i starší vždycky byli hrdí na svoji důstojnost, a to bylo v Osvětimi něco mimořádného“.

Zuzana Růžičková¹

KLÍČOVÉ OTÁZKY

- » Jaký smysl mělo cvičit každé ráno před kasárnami v Terezíně?
- » Proč se trápit udržováním pořádku a čistoty, když se zdá, že vše ztratilo smysl?
- » K čemu se učit zeměpis, latinu, poslouchat o literatuře v osvětimském táboře smrti?

ÚVODNÍ TEXT

Pachatelé holocaustu usilovali od prvních protižidovských nařízení ve třicátých letech dvacátého století až do posledních dnů v táborech smrti o to, aby své oběti zbavili lidské důstojnosti – aby jim odepřeli ty nejběžnější lidské svobody, aby je ponížili, vystrašili a v konečné fázi i poštváli jednoho proti druhému. Snad si chtěli potvrdit nesmyslnou teorii o podřadných rasách, snad chtěli vidět Židy ubohé, zlomené, bez hrdosti, neschopné čelit osudu. Možná také chtěli předejít možným projevům solidarity s pronásledovanými. V mnohých případech se jim to podařilo, známe však také mnoho příběhů lidí, kteří se nenechali zlomit. Ať již jde o židovské vojáky bojující v zahraničních armádách proti fašismu, o lidi, kteří nenastoupili do transportu a ukrývali se po celou válku, o ty, kterým se podařilo uprchnout z ghatt a koncentračních táborů nebo dokonce o zoufalé, ale hrdé upstalce v ghettech a táborech smrti. Jiným příkladem takové nezdolnosti je i příběh Fredyho Hirsche, jeho spolupracovníků a dětí, o něž se starali.

Alfred (Fredy) Hirsch (1916–1944) se narodil v Cáchách v Německu. Věnoval se mládeži v řadě sionistických organizací. V roce 1935 uprchl do Československa. V prosinci 1941 byl zařazen do transportu do ghetta v Terezíně, kde se ujal péče o mládež. Odtud byl zářijovým transportem spolu s dalšími pěti tisíci terezínských vězňů deportován do Terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau. Zasadil se o zřízení dětského bloku. Existují svědectví, která vypovídají o tom, že před likvidací zářijových transportů spáchal sebevraždu.

V následující lekci se budeme prostřednictvím vzpomínek těch, kteří přežili, zabývat otázkami smyslu práce Fredyho Hirsche a dalších dětských vychovatelů v Terezíně a Osvětimi. K čemu je výchova a vzdělávání v době, kdy fyzicky nesmírně strádáme a kdy je naše budoucnost v nejlepším případě nejistá?

➔ Velké a malé dějiny >
Zoela obyčejné příběhy? >
Alfred (Fredy) Hirsch, s. 35

➔ Velké a malé dějiny >
Holocaust a lidské chování >
Ghetto Terezín >
Péče o děti, s. 338

➔ Velké a malé dějiny >
Holocaust a lidské chování >
Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau, s. 376

---

1 Zuzana RŮŽIČKOVÁ: „Alfred (Fredy) Hirsch – cášský rodák žijící v Praze“, <http://www.spolek-praha-cachy.cz/alfred-fredy-hirsch-cassky-rodak-zijici-v-praze.html> [27. 7. 2012].

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 1

Od podzimu roku 1941 byli Židé z českých zemí systematicky posíláni do ghatt a koncentračních táborů. Nejznámějším takovým místem v Čechách bylo město Terezín, 60 kilometrů na severozápad od Prahy. Ačkoli Terezín nebyl místem, kde docházelo k hromadným vraždám jako v nacistických táborech smrti, přesto zde lidé trpěli hladem, nemocemi, nedostatkem soukromí (neboť město bylo zoufale přeplněné), depresí a strachem o svůj osud. V důsledku toho v Terezíně zemřel každý pátý vězeň. Strach vzbuzovaly zejména transporty na východ, do neznáma, odkud se nikdo nevracel. I v Terezíně se však židovská „samospráva“ ghetta² s pomocí mnohých vychovatelů snažila, aby děti trpěly co nejméně. Když byla v roce 1942 Zuzana Růžičková uvězněna v Terezíně, bylo jí čtrnáct let. Takto vzpomíná na svůj příjezd a na vychovatele:

„Po příjezdu do Terezína jsme se dostaly do kasáren, vždy šest, osm nebo dvanáct žen různého věku v jedné přeplněné místnosti bez možnosti vycházet. Zanedlouho přišel Fredy Hirsch, aby se podíval, v jakém stavu jsou zde děti. Když viděl naši neutěšenou situaci, našel na půdě prostor, přivedl několik vychovatelů, přinesl dříví a ukázal nám, jak si z něj máme udělat stoly a židle. Zde jsme se pak učily, hrály si, zpívaly. Vychovatelé byli obdivuhodní. Například Ella Pollaková, když už mám někoho jmenovat. Fredy trval na tom, abychom každé ráno cvičily a hrály hry na kasárenském dvoře. Stále znova opakoval, že úzkostlivá osobní hygiena a udržování fyzické kondice jsou jedinou cestou k přežití. Často tam byl s námi a učil nás starší, jak si hrát s těmi mladšími a jak se o ně starat. Vždy byl usměvavý a trpělivý. Vyzařoval z něj optimismus. Později jsem pochopila, že ve skutečnosti optimismus necítil, tehdy nás jím ale stále znovu posiloval. Jakmile se počasí trochu zlepšilo, podařilo se mu vymoci povolení jednou týdně nás vyvést na čerstvý vzduch na terezínské šance. Dodnes vidím jeho siluetu proti modrému nebi, jak nám celou hodinu předcvičuje a jeho píšťalka nám udává rytmus. Ta chvíle na hradbách byla vždy to nejlepší z celého týdne.“³

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 2

Od podzimu roku 1941 byli Židé z českých zemí systematicky posíláni do ghatt a koncentračních táborů. Nejznámějším takovým místem v Čechách bylo město Terezín, 60 kilometrů na severozápad od Prahy. Ačkoli Terezín nebyl místem, kde docházelo k hromadným vraždám jako v nacistických táborech smrti, přesto zde lidé trpěli hladem, nemocemi, nedostatkem soukromí (neboť město bylo zoufale přeplněné), depresí a strachem o svůj osud. V důsledku toho v Terezíně zemřel každý pátý vězeň. Strach vzbuzovaly zejména transporty na východ, do neznáma, odkud se nikdo nevracel. I v Terezíně se však židovská „samospráva“ ghetta s pomocí mnohých vychovatelů snažila, aby děti trpěly co nejméně. Také proto vznikly v Terezíně domovy pro mládež. Jedním z nich byl tzv. L417 (v budově dnešního Muzea ghetta). Na začátku července 1943 napsal Fredy Hirsch, jeden z hlavních vychovatelů, do výroční zprávy o jeho fungování tento postřeh:

„Prožíváme situaci, kdy během posledního půldruhého roku výrazy platící dříve v lidské společnosti za nedotknutelné doznaly takové hodnotové změny, že mnozí z nás ji nejsou s to pochopit. Jakékoli vztáhnutí ruky na cizí majetek protiprávními prostředky se dříve nazývalo krádeží. Dnes se termínem *šlojsovat* stává takový čin doporučením hodným, svědčícím o zdatnosti daného jedince. Dříve platil zákon, že silný má ochraňovat slabšího. Dnes je každý přesvědčen, že bez užití ostrých loktů by nechránil svůj životní prostor. [...] Cítíme povinnost se po prvním roce zeptat, co jsme učinili pro obranu šlechtnosti a dobra. Chtěli jsme naši mládež vytvářet domov, místo, kde by byla brána vážně, kde by nerušeně směla být mladá, kde by nebyla vystavena

---

2 Nacisté nechávali ghetto spravovat „Židovskou radou starších“, která ovšem musela bezpodmínečně plnit jejich příkazy.

3 Lucie ONDŘICHOVÁ: *Příběh Fredyho Hirsche*, Praha 2001, s. 58–59.

neustálému probírání všedních starostí. Chtěli jsme jí uprostřed nakupené nouze zajistit relativně hezký domov. [...] Ve škole L 417 jsem prožil mnoho hezkých chvil. Věřím, že děti budou jednou rády vzpomínat na svůj domov, který jsme se jim snažili v Terezíně vybudovat. Bylo by hrozné, kdyby tento Terezín znamenal pro tuto mládež nikdy již nenapravitelný duchovní i tělesný propad. Nemohla by se pak již nikdy ve světě uplatnit, řídila by se totiž odporným příkladem lidí všeho schopných a nikdy by jimi neopovrhovala.“⁴

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 3

Od podzimu roku 1941 byli Židé z českých zemí systematicky posíláni do ghetta a koncentračních táborů. Nejznámějším takovým místem v Čechách bylo město Terezín, 60 kilometrů na severozápad od Prahy. Ačkoli Terezín nebyl místem, kde docházelo k hromadným vraždám jako v nacistických táborech smrti, přesto zde lidé trpěli hladem, nemocemi, nedostatkem soukromí (neboť město bylo zoufale přeplněné), depresí a strachem o svůj osud. V důsledku toho v Terezíně zemřel každý pátý vězeň. Strach vzbuzovaly zejména transporty na východ, do neznáma, odkud se nikdo nevracel. I v Terezíně se však židovská „samospráva“ ghetta s pomocí mnohých vychovatelů snažila, aby děti trpěly co nejméně. Jedním z důležitých lidí, kteří se v Terezíně o děti starali, byl Fredy Hirsch. Historička Lucie Ondříchová ve své knize *Příběh Fredyho Hirsche* o jeho působení píše:

„Fredy Hirsch věnoval mnoho času organizování sportovního života mládeže. Na baště za Mysliveckými kasárnami se podařilo získat prostor pro hřiště, které bylo hojně využíváno. Například fotbalového mistrovství se zúčastnilo 22 družstev. Vrcholem této aktivity byla terezínská makabiáda. Navázalo se tak na předválečné tradice židovského tělovýchovného hnutí. Na první makabiádě nastoupilo před Fredem Hirschem na dva tisíce dětí a mladých lidí. Egon Redlich⁵ si o tom 24. května 1943 do svého deníku zapisuje: ‚Zahájení bašty, Proslov hebrejsko-český. Asi 6000 lidí. Jistě jediná židovská věc toho rázu v Evropě. A o den později: ‚Včera pravil jeden stařec, když viděl tu spoustu mládeže: *Hle, mladí, nyní je dobré umřít.*‘ Fredy Hirsch ale nepěstoval jen kulturu těla. Každý páteční večer nacvičoval s dětmi písničky a hrál na flétnu. Seznamoval je s německou kulturou. Četl jim při svíčce Rilkeho verše. Později s nimi inscenoval část Zweigova Jeremiáše. Vybíral texty posilující naději a vůli k životu.“⁶

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 4

Život omezený protižidovskými zákony a nařízeními na počátku války, ani pobyt v terezínském ghettu nebyl pro mnohé koncem utrpení. Ti, kteří toto vše přežili, byli nakonec odvezeni do nacistických táborů smrti. Většina byla zabita ihned po příjezdu, někteří v nich několik týdnů před smrtí živořili. Určitou výjimku tvořili lidé, kteří byli v září a prosinci 1943 a v květnu 1944 přivezeni z Terezína do Osvětimi-Birkenau. Byli umístěni do tzv. rodinného tábora. Rodiny v něm nebyly rozděleny, jeho obyvatelé nebyli ostříhání dohola, mohli si ponechat civilní oblečení. Většina z nich zůstala naživu déle, než bylo běžné – šest měsíců. Snad měl osvětimský rodinný tábor terezínských vězňů, podobně jako ghetto Terezín, sloužit nacistům k zamlžování skutečného osudu Židů na okupovaných územích. Jedním ze zářijových transportů přijel do tohoto tábora také Fredy Hirsch, který stejně jako v Terezíně dokázal pro děti zařídit zvláštní domov, kde pro ně spolu s vychovateli připravoval program. Těžko si lze představit horší materiální i duševní podmínky pro život, než byly v Osvětimi-Birkenau, natož pro výchovu a vzdělávání dětí. Přesto se o to vychovatelé v čele s Hirschem neustále pokoušeli. Téměř všechny děti ze zářijových

4 FREDY HIRSCH: „Zprávy k prvnímu výročí terezínských domovů v L 417. Naše mládež v Terezíně“, *Terezínské studie a dokumenty 1998*, eds. Miroslav Kárný, Margitá Kárná, Anna Lorencová, Praha 1998, s. 126.

5 Egon Redlich byl v Terezíně pověřen péčí o mládež. Později byl spolu s manželkou a dítětem deportován do Osvětimi a zahynul. Po celou dobu věznění v Terezíně si vedl deník, který se zachoval a vyšel knižně: Egon REDLICH: *Zítřka jedeme, synu, pojedeme transportem: deník Egona Redlicha z Terezína 1. 1. 1942 – 22. 10. 1944*, Brno 1995.

6 ONDRÍCHOVÁ: *Příběh Fredyho Hirsche*, s. 68.

transportů, které prošly tímto dětským domovem, byly spolu s ostatními zavražděny v noci z 8. na 9. března 1944 v plynových komorách. Tentýž den, za nejasných okolností zemřel i Fredy Hirsch. Věra Jílková byla deportována do Terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau v prosinci 1943. Takto popisuje poměry v dětském bloku terezínského rodinného tábora, kde působila jako vychovatelka:

„Dostat se do bloku Fredyho Hirsche, to byla spása. Ať už pro mou sestru, které v té době bylo čtrnáct let, nebo i pro nás dospělejší. Dostat se na ten blok pro mne znamenalo, že jsem nemohla myslet na to, že je mi zima, že mám hlad nebo že mí rodiče trpí. Musela jsem myslet na to, že mám svou skupinku dvanácti čtrnácti dětí a že ze sebe musím dostat vše, abych ty děti nějak zabavila. A zabavila je tak, aby nemyslely na to, co je čeká. Každý dělal to nejlepší, co ze sebe vydo-
loval. Někdo hezky maloval, někdo uměl zpívat. Jirka Fränkl například pro své šestileté kluky napsal výbornou hru o Robinsonovi. Dodnes si z ní pamatuji tuto písničku: Robinsone, Robinsone, opust' ostrov, opust' ostrov, zanech strastí, zanech strastí, vrať se zpátky do své vlasti. Mne vždycky bavily jazyky. Tak jsem ty kluky, o kterých jsem věděla, že nepřežijí, učila latinsky. Hodně jsem četla, proto jsem jim vyprávěla obsahy celých knih. Co se jim honilo hlavou, to nevím. Ale seděli a poslouchali.“⁷

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 5

Život omezený protizidovskými zákony a nařízeními na počátku války, ani pobyt v terezínském ghettu nebyl pro mnohé koncem utrpení. Ti, kteří toto vše přežili, byli nakonec odvezeni do nacistických táborů smrti. Většina byla zabita ihned po příjezdu, někteří v nich několik týdnů před smrtí živořili. Určitou výjimku tvořili lidé, kteří byli v září a prosinci 1943 a v květnu 1944 přivezeni z Terezína do Osvětimi-Birkenau. Byli umístěni do tzv. rodinného tábora. Rodiny v něm nebyly rozděleny, jeho obyvatelé nebyli ostríháni dohola, mohli si ponechat civilní oblečení. Většina z nich zůstala naživu déle, než bylo běžné – šest měsíců. Snad měl osvětimský rodinný tábor terezínských vězňů, podobně jako ghetto Terezín, sloužit nacistům k zamlžování skutečného osudu Židů na okupovaných územích. Jedním ze zářijových transportů přijel do tohoto tábora také Fredy Hirsch, který stejně jako v Terezíně dokázal pro děti zařídit zvláštní domov, kde pro ně spolu s vychovateli připravoval program. Těžko si lze představit horší materiální i duševní podmínky pro život, než byly v Osvětimi-Birkenau, natož pro výchovu a vzdělávání dětí. Přesto se o to vychovatelé v čele s Hirschem neustále pokoušeli. Téměř všechny děti ze zářijových transportů, které prošly tímto dětským domovem, byly spolu s ostatními zavražděny v noci z 8. na 9. března 1944 v plynových komorách. Tentýž den, za nejasných okolností zemřel i Fredy Hirsch. Jednou z těch, kteří přežili, byla Ruth Bondyová, která byla do Terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau deportována v prosinci 1943. Takto popisuje poměry v dětském bloku terezínského rodinného tábora:

„Stejně jako před transporty v Terezíně bylo i v Osvětimi velmi důležitým prvkem výchovy udržení tělesného zdraví. Respektive zde se stalo hlavním, existenčním smyslem. Fredy přinutil děti, aby se denně myly i v ledové, kalné vodě, ačkoliv se jich šest i více muselo spokojit s jedním ubohým ručníkem. Vychovatelé měli nařízeno kontrolovat čistotu rukou, krku i rozkroku, jídelních misek, hrnků a kavalců, aby se zabránilo zavšivení a nakažlivým nemocem.

Šlo o děti, které krátce předtím prošly těžkým traumatem dlouhé jízdy v dobytčích vagónech, příjezdu na osvětimskou rampu za křiku, bití, štěkotu psů. Některé byly ve zmatku prvních dnů odtrženy od rodičů, jiné viděly poprvé v životě své otce a dědy nahé, ponížené, bezradné. Děti ztratily všechny své drahocenné památky z Terezína a domova, zestárlly během několika dnů o léta – a přece jen zůstaly dětmi toužícími po opoře, přátelství, činnosti, zážitcích. V dětském bloku, v naprostém protikladu k okolí, se nekradlo, nebyly slyšet

---

7 ONDŘICHOVÁ: *Příběh Fredyho Hirsche*, s. 81–82.

nadávkou a kletbou, neexistovaly násilnosti silných vůči slabým. Kázně dětí jak při vyučování, tak při jiných činnostech, se nedosahovalo hrozbami a tresty: řekla bych, že se téměř ustavila sama sebou. Vždyť všechny děti prošly Terezínem a většina si navykla životu ve skupině a k tomu potřebné soudružnosti. Ale vyskytly se též výjimky, hlavně mezi většími chlapci. I zde, v Birkenau, se mezi dospělými i dětmi objevili jednotlivci, kteří se rychle dovedli přizpůsobit, uměli obchodovat, ve všem se vyznali. V normálních dobách by snad ve dvaceti pěti letech vydělali svůj první milión na burze, ale i zde znali tržní ceny v měně chleba a cigaret.“⁸

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 6

Život omezený protižidovskými zákony a nařízeními na počátku války, ani pobyt v terezínském ghettu nebyl pro mnohé koncem utrpení. Ti, kteří toto vše přežili, byli nakonec odvezeni do nacistických táborů smrti. Většina byla zabita ihned po příjezdu, někteří v nich několik týdnů před smrtí živořili. Určitou výjimku tvořili lidé, kteří byli v září a prosinci 1943 a v květnu 1944 přivezeni z Terezína do Osvětimi-Birkenau. Byli umístěni do tzv. rodinného tábora. Rodiny v něm nebyly rozděleny, jeho obyvatelé nebyli ostrhováni dohola, mohli si ponechat civilní oblečení. Většina z nich zůstala naživu déle, než bylo běžné – šest měsíců. Snad měl osvětimský rodinný tábor terezínských vězňů, podobně jako ghetto Terezín, sloužit nacistům k zamlžování skutečného osudu Židů na okupovaných územích. Jedním ze zářijových transportů přijel do tohoto tábora také Fredy Hirsch, který stejně jako v Terezíně dokázal pro děti zařídit zvláštní domov, kde pro ně spolu s vychovateli připravoval program. Těžko si lze představit horší materiální i duševní podmínky pro život, než byly v Osvětimi-Birkenau, natož pro výchovu a vzdělávání dětí... Přesto se o to vychovatelé v čele s Hirschem neustále pokoušeli. Téměř všechny děti ze zářijových transportů, které prošly tímto dětským domovem, byly spolu s ostatními zavražděny v noci z 8. na 9. března 1944 v plynových komorách. Tentýž den, za nejasných okolností zemřel i Fredy Hirsch. Jedním z těch, kteří přežili, byl Pavel Stránský, který byl do Terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau deportován v prosinci 1943. Takto popisuje poměry v dětském bloku terezínského rodinného tábora, kde působil jako vychovatel:

„Díky učitelskému rychlokurzu jsem se stal po několika dnech vyčerpávajícího nošení kamenů na stavbu táborové silnice jedním z opatrovníků v dětském bloku. Tento šťastný obrat táborového osudu je podle mého názoru hlavní příčinou mého přežití. Celková míra přežití v českém rodinném táboře byla pouhých 6,6%. Na rozdíl od toho žilo v květnu 1945 plných 83% z padesátky opatrovníků a opatrovnic dětského bloku. Tento příkrý rozdíl v úmrtnosti měl řadu příčin. Mezi vězni bylo mnoho starých a nemocných lidí, kdežto v dětském bloku jsme byli mladí, kolem dvacítky, a poměrně zdraví. Neměli jsme těžkou a vyčerpávající práci, byli jsme celé dny uvnitř bloku, nevystaveni krutosti počasí. Žili jsme ve vysloveně intelektuálním prostředí a byli jsme plně oddáni svému poslání: vytvořit pro děti neskutečný nekonztrahční svět a ulehčit jim poslední dny jejich krátkých životů. Děti dostávaly lepší polévku, kterou pro ně vařili v sousedním cikánském táboře. Občas byly do dětského bloku dodávány zbytky z balíčků ze světa lidí, které nenašly mezitím zemřelého adresáta. Samozřejmě zbytky po vykradení esesáky a kápy. A nyní prohlášení, za jehož každým slovem stojím svou ctí: nikdy se žádný opatrovník nedotkl lepšího jídla určeného dětem. To byl nepsaný, ale všemi bez výjimky dodržovaný zákon. Při jeho porušení, ke kterému naštěstí nikdy nedošlo, by následoval stejně nepsaný ostrakismus, tj. vyloučení z kolektivu, jehož význam jsme dovedli ocenit. A dovoluji si dodat i toto: podařilo se nám zlidštit nejnevinějším obětím holocaustu jejich pobyt v nelidském koncentráku a přispět k tomu, že byly občas i šťastné.“⁹

8 Ruth BONDYOVÁ: „Dětský blok v rodinném táboře“, *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau. Sborník z mezinárodní konference. Praha 7. – 8. března 1994*, Praha 1994, s. 51.

9 Pavel STRÁNSKÝ: „Sdílet nesdílitelné“, *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau. Sborník z mezinárodní konference. Praha 7. – 8. března 1994*, Praha 1994, s. 176.

- » Časová dotace: 90 minut, doporučujeme vyučujícím upravit citlivě délku pracovních textů podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností
  - » Způsob práce: čtení s porozuměním, skupinová práce, vytváření schémat
  - » Klíčová slova: holocaust, výchova, vzdělávání, Fredy Hirsch, Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau
1. Lekci začněte položením klíčových otázek: *Jaký smysl mělo cvičit každé ráno před kasárnami v Terezíně? Proč se trápit udržováním pořádku a čistoty, když se zdá, že vše ztratilo smysl? K čemu se učit zeměpis, latinu, poslouchat o literatuře v osvětimském táboře smrti?* Otázky mohou být napsané na tabuli, na flipchartu nebo promítnuty projektorem. Vyzvěte žáky, aby se nad nimi krátce zamysleli. Umožněte krátkou diskusi a neodmítejte žádný názor a pohled na věc. Odpovědi žáků i jejich případné otázky můžete zaznamenat a později se k nim vrátit.
  2. Pokračujte přečtením úvodního textu. Podle svých zkušeností zvolte způsob, kterým ho přečtete (společně nahlas, každý sám, jeden čtenář...) Podle vašich zvyklostí, potřeby a časových možností můžete položit žákům otázky testující pozorné čtení, případně na tabuli společně vytvořit stručný heslovitý přehled životopisných informací o Fredym Hirschovi.
  3. Rozdělte žáky na pracovní skupiny, ideálně po šesti členech; budou-li skupiny méně početné, někteří členové budou pracovat se dvěma texty. Poskytněte každé skupině sadu Pracovních materiálů 1–6. Podle svých zkušeností navrhněte žákům strategii studia: Každý jeden (v případě šestičlenných skupin) může prostudovat jeden z textů a později o něm podat zprávu ostatním, stejně tak může celá skupina postupně prostudovat všechny texty a pracovat společně. Každý Pracovní materiál je tvořen úvodem, který zasazuje do historického kontextu vzpomínku pamětníka/pamětnice, která následuje a je pro práci klíčová. První tři a poslední tři Pracovní materiály mají vždy stejné úvody, v případě, že bude skupina pracovat společně, stačí tedy přečíst pouze úvod Pracovního materiálu č. 1 a 4. U každého textu se žáci snaží mimo jiné zjistit, co bylo cílem péče, výchovy, vzdělávání dětí v situaci, na kterou pamětník/pamětnice vzpomíná. Jednotlivé cíle žáci následně společně pojmenují. Heslovitý seznam těchto cílů a motivů bude výstupem práce skupiny a může být písemně zpracován například na list papíru A3. Výsledky práce viditelně umístěte v učebně.
  4. Poskytněte nyní žákům následující text, můžete ho přečíst, napsat na tabuli, promítnout projektorem:

„Při diskusích o výchově dětí v Terezíně a rodinném táboře, které se konaly v rámci ročních setkání bývalých vězňů v Izraeli, padla také otázka, zda místo výchovy k lidským hodnotám, ke kamarádství, k spolužití neměli vychovatelé spíš učit děti krást, lhát, šidit, aby se zachránily. [...]“⁴¹⁰
  5. Položte žákům následující otázku: *Jak byste na základě předchozího studia vzpomínek pamětnic/pamětníků na tuto otázku odpověděli?* Požádejte každou skupinu o vytvoření minimálně tří možných reakcí, která zapíše písemně a přidají k pracovnímu listu s cíli vzdělávání.
  6. Závěrečnou diskusi uveďte znovu přečtením klíčových otázek z úvodu lekce. Požádejte žáky, aby přečetli některé z odpovědí, které vytvořili. Zeptejte se na nejsilnější momenty ze vzpomínek, nechte zaznít otázky, které dětem zůstávají na mysli.

Jste-li na to zvyklí, poskytněte žákům čas na písemnou reflexi.